II

(Valmistavat säädökset)

TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEA

Talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto neuvostolle ja Euroopan parlamentille Euroopan sopimusoikeudesta”

(KOM(2001) 398 lopullinen)

(2002/C 241/01)

Komissio päätti 11. heinäkuuta 2001 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 262 artiklan nojalla pyytää talous- ja sosiaalikomitean lausunnon edellä mainitusta tiedonannosta.

Asian valmistelusta vastannut ”yhtenäismarkkinat, tuotanto ja kulutus” -jaosto antoi lausuntonsa 26. kesäkuuta 2002. Esittelijä oli Daniel Retureau.

Talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 17. ja 18. heinäkuuta 2002 pitämässään 392. täysistunnossa (heinäkuun 17. päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon äänin 114 puolesta, 3 vastaan 3:n pidättyessä äänestämästä.

1. Kohti maailmanlaajuistuvaa oikeutta?

1.1. Kansainvälinen kauppaoikeus liittyy tavaroiden ja palvelujen vaihdon maailmanlaajuistumiseen. Sen tavoitteena on järjestää kansainvälisen kaupallisen tai taloudellisen toiminnan tai rajatylittävän palveluntarjonnan osapuolten väliset suhteet. Kun kauppaoikeudellisissa sopimuksissa on yksi tai useampia kansainvälisiä piirteitä, ne kuuluvat tämän oikeudenalan ja mahdollisesti myös erityisten, asiaa koskevien yleissopimusten piiriin. Vuonna 1980 tehtyä Rooman yleissopimusta [1], joka koskee sopimusvelvoitteisiin sovellettavan lain valintaa ja jolla yhtenäistetään lainvalintasäännöt, sovelletaan Euroopan unionin kaikissa jäsenvaltioissa.

1.2. Tämä oikeudenala, joka ei ole vielä kattava, on syntynyt valtioiden välisistä aloitteista esimerkiksi YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunnassa (UNCITRAL) sekä liikkeenharjoittajilta, lakimiehiltä, tieteenharjoittajilta tai muilta asiantuntijoilta tulevien yksityisten aloitteiden pohjalta. Aloitteissa ehdotetaan analyyseja ja teoreettisia ratkaisuja tai vapaaehtoisia sääntöjä ja periaatteita sekä käytännesääntöjä.

1.3. Kansainvälistä kauppaoikeutta on tutkittu intensiivisesti varsinkin sopimusoikeuden yhdenmukaistamiseksi toimivassa kansainvälisessä instituutissa (UNIDROIT, Rooma) ja Euroopan tasolla Euroopan sopimusoikeuden toimikunnassa. Se on laatinut kahden viime vuoden aikana periaate- ja sääntökokonaisuuden, jonka tavoitteena on yhdentää yhteisön maiden oikeusperiaatteet ja -käytänteet erityisesti ”mannermaisen” oikeusjärjestelmän ja anglosaksisen common law -järjestelmän välillä. Tutkimustyötä on tehnyt niin ikään asiantuntijatoimikunta (jonka jäsenistä osa kuuluu molempiin toimikuntiin), jonka tehtäväksi parlamentti on antanut jäsenvaltioiden lainsäädäntöä koskevan vertailevan selvityksen tekemisen. Tavoitteena on selvittää Euroopassa vallitsevat yhteiset sopimusoikeudelliset periaatteet.

1.4. Näiden lakimiestoimikuntien tai ammatillisten organisaatioiden muotoilemat pääperiaatteet ovat edelleen sopimuspuolten vapaaehtoisesti sovellettavissa. Ne ovat tietynlaista täydentävää kauppaoikeutta, jonka on tarkoitus hyödyttää osapuolia ja tuomareita. Euroopassa on kuitenkin vaikeuksia saada tuomarit tunnustamaan nämä yksityiset säännöstöt sopimusehtojen tulkinnassa, sopimuspuolten tahtoa selvitettäessä tai erimielisyyksiä ratkaistaessa, kun taas muualla valtiollisen oikeusjärjestelmän ulkopuoliset normit voidaan ottaa huomioon esimerkiksi Meksikon yleissopimuksen puitteissa.

1.5. Yhtäältä vallitsee sopimusoikeudellisen vapauden periaate, ja sopimuspuolilla on mahdollisuus valita sovellettava laki. Toisaalta valtiollisten oikeusjärjestelmien tuomarit pitävät

[1] EYVL C 27, 26.1.1998.

alueoikeutta viitesäännöstönä, mikä kannustaa yksityisten välimiesten käyttöön riitatapauksissa. Tässä on tietty ristiriita. Välimiehet antavat oikeudellisen kannanoton, mutta välitystuomioiden pakkotäytäntöönpano edellyttää asian viemistä valtiolliseen tuomioistuimeen, joka tavallaan määrää välitystuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta. Joissakin tapauksissa, jotka ovat käytännössä melko harvinaisia, valtiollinen tuomioistuin voi vielä valvoa välitystuomioistuinten päätöksiä, mitä voi verrata muutoksenhakumahdollisuuteen. Myös tämä on ristiriitaista. Yksi vaihtoehto voisi olla antaa valtiollisille tuomioistuimille mahdollisuus käyttää eurooppalaista periaate- ja sääntökokoelmaa sopimusehtojen tulkinnassa tai ottaa täydentävästi kantaa epäselviin kohtiin tai sopimuspuolten käsittelemättä jättämiin kysymyksiin, mikäli sopimuspuolet niin haluavat.

1.6. On syytä korostaa, että sopimusoikeuden alalla on tehty tärkeitä kansainvälisiä yleissopimuksia. Ne ovat saaneet alkunsa UNIDROIT:n toiminnasta, ja niitä on kehitetty muun muassa UNCITRAL:ssä.

1.7. Vuonna 1980 tehty Wienin yleissopimus, joka koskee kansainvälistä tavarakauppaa ja jonka kaikki EU:n jäsenvaltiot lukuun ottamatta Yhdistynyttä kuningaskuntaa, Portugalia ja Irlantia sekä useat muut valtiot ovat ratifioineet, on hyvin kattava täydentävä viitesäännöstö. Se voi korvata valtiollista oikeutta, mikäli sopimuspuolet valitsevat sen suhteidensa sääntelyyn. Sitä sovelletaan paljon maailmanlaajuisessa tavarakaupassa.

1.8. Wienin yleissopimuksessa ei tosin käsitellä sopimuksen tekoa edeltävää vaihetta, ja yleissopimuksen ratifioivat valtiot voivat olla sitoutumatta yleissopimuksen tiettyihin kohtiin (sopimuksen laatiminen, sopimuksen oikeusvaikutukset). Yleissopimuksen ytimen muodostavat sopimuspuolten vastavuoroiset velvoitteet. Sopimuspuolten on oltava ammatinharjoittajia, mikä rajaa yleissopimuksen soveltamisalaa. Muun muassa kuluttajasopimukset eivät siis kuulu yleissopimuksen alaan.

1.9. Tavarakauppasopimus on yksi kansainvälisen kaupan tärkeimmistä sopimustyypeistä. Siihen liittyy tosin yleensä yksi tai useampia kuljetussopimuksia, kun valtaosa kuljetuksista tapahtuu meriteitse, sekä tavaroiden vakuutussopimuksia jne.

1.10. Palveluista ja etenkään rahoitus- investointi- ja vakuutuspalveluista ei ole ratifioituja ja voimassa olevia YK:n sopimuksia UNCITRAL:n tekemistä aloitteista huolimatta, mutta näitä aloja säätelevää tärkeää "pehmeää lainsäädäntöä" (soft law) on kyllä olemassa. Näistä kysymyksistä on myös WTO:n kehittämiä sääntöjä ja sen riitojenratkaisuelimen oikeuskäytäntöä. Säännöt ja ratkaisut koskevat tosin vain valtioita eivätkä suoranaisesti yksityishenkilöitä.

1.11. Joihinkin kansainvälisiin sopimuksiin kuuluvat lisenssit ja teknologiasiirrot kuuluvat pääosin henkistä omaisuutta koskevien Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) yleissopimusten sekä WTO:n teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaa koskevien sopimusten (TRIPS) piiriin.

1.12. Yleismaailmallisesti sovellettava kansainvälisen kaupan säännöstö, joka olisi oikeusjärjestelmien ja kulttuurien yläpuolella, on yhä toiveajattelua. Tekemistä on vielä paljon siitäkin syystä, että tiedonannon liitteessä II mainittuja sopimusoikeudelliseen lainsäädäntöön vaikuttavia kansainvälisiä sopimuksia ei ole vielä ratifioitu laajalti.

1.12.1. Kansainväliset toimijat tiedostavat kuitenkin kiistämättä tarpeen luoda yleismaailmalliset, käyttökelpoiset, vakaat, ennustettavat, toimien turvallisuutta ja luotettavuutta edistävät puitteet sekä noudattaa kansainvälistä yleistä turvallisuutta tukevia määräyksiä ja periaatteita, jotka on kirjattu merkittäviin kansainvälisiin yleissopimuksiin sekä tapaoikeuteen (yleiset oikeusperiaatteet: laillinen oikeudenkäynti, sopimusten lojaalisuuden periaate, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja työoikeudellisten perusnormien noudattaminen). Tällainen jus commune, yhteinen oikeus, olisi varmasti sopusoinnussa niin liiketoimien kuin liiketoimiin liittyvien sopimustenkin kansainvälistymisen kanssa.

1.13. Harmonisointi tietyillä aluetasoilla tai niitä alemmilla hallintotasoilla saattaa vaikuttaa melko realistiselta tavoitteelta vaihtoehtona tai välivaiheena pyrittäessä sellaiseen maailmanlaajuistuneeseen talousoikeuteen, johon ei kuulu valtiolliseen järjestelmään verrattavaa suvereenia lainsäädäntävaltaa eikä valtiollisiin tuomioistuimiin verrattavia tuomioistuimia. Tosin WTO:n ja sen alaisen riitojenratkaisuelimen sekä kansainvälisen menettelyn eli kansainvälisen kauppakamarin välitystuomioistuimen olemassaololla pyritään täyttämään oikeudellista tyhjiötä.

1.14. Komitea huomauttaa, että tiedonannossa ei käsitellä ehdokasvaltioiden sopimusoikeuteen liittyviä kysymyksiä eikä yhteensopimattomuudesta mahdollisesti aiheutuvia ongelmia. Komission tulisi tarkastella ehdokasvaltioiden oikeudellista tilannetta vihreässä (tai valkoisessa) kirjassa, jota se valmistelee.

2. **Euroopan sopimusoikeuden harmonisointi**

2.1. *Yleistä*

2.1.1. Yhtenäismarkkinoiden luomisen vuoksi sopimusoikeuden harmonisointi Euroopan yhteisössä on entistä toivottavampaa. Parinkymmenen vuoden ajan pätevät lakimiehet

ovat yrittäneet määritellä Euroopan sopimusoikeutta; siinä yhdistyisivät "mannermaiset" oikeusjärjestelmät ja niin kutsuttu englantilainen common law. Common law -järjestelmää olisi kuitenkin syytä nimittää pikemminkin Englannin ja Walesin oikeudeksi tai asioiden yksinkertaistamiseksi englantilaiseksi oikeudeksi, kun otetaan huomioon yhteisön oikeuden suora sovellettavuus, uudistukset sekä muun muassa siviiliprosessia ja ihmisoikeuksia koskeva tuore kirjoitettu oikeus (statute laws). Hieman erilainen järjestelmä on Pohjois-Irlannissa ja ennen kaikkea Skotlannissa, jossa on oma erillinen lainsäädäntö ja oikeusjärjestelmä (jotka ovat kuitenkin ylähuoneen tuomareiden alaisia) sekä autonominen parlamentti, jolla on tiettyä lainsäädäntävaltaa. Myös Irlannissa on oma common law -järjestelmänsä, jonka toiminta puolestaan pohjautuu perustuslakiin.

2.1.2. Amerikan yhdysvalloissa on voimassa yhtenäinen kauppalainsäädäntö (Common Commercial Code), johon osapuolet ja tuomarit voivat vedota, mutta kullakin osavaltiolla on erillinen oikeutensa. Samoin Yhdistyneessä kuningaskunnassa esiintyy tiettyjä eroja maan sisällä. Oikeuden yhtenäisyys ei siis näissä kahdessa tapauksessa vaikuta olevan ehdottoman välttämätöntä yhdistyneillä markkinoilla. Tällainen tilanne vallitsee tällä hetkellä myös yhtenäismarkkinoilla, tosin ilman yhtenäistä säännöstöä. Sen tehtävän voisi tulevaisuudessa täyttää yhteisön lainsäädäntö, joka koskisi yhteisön oikeuden alaan kuuluvalla talousalueella tehtyjä rajatylittäviä sopimuksia. Lainsäädäntö perustuisi komission valmistelutyöhön, joka puolestaan pohjautuisi Euroopan sopimusoikeuden toimikunnan ja muiden aiheen parissa työskentelevien toimikuntien työhön.

2.1.3. Koska yhteisön talousalueen useimmilla mailla on yhteinen valuutta ja koska talousalueella on yhtenäismarkkinat, talousalue on tosiaan suotuisa maaperä yhtenäisen sopimusoikeuden luomiselle. Komissio kysyy kuitenkin – itseltään ja muilta – olisiko tätä kansainvälisen kauppaoikeuden keskeistä alaa koskeva yhteisön aloite toteuttamiskelpoinen ja tarkoituksenmukainen ja tulisiko sitä yhdenmukaisuuden säilyttämiseksi mahdollisesti laajentaa sopimusvelvoitteita koskevaan yhteisön lainsäädäntöön (johon kuuluisi mahdollisesti sopimusvastuuta laajemmalle ulottuvia siviili- ja rikosoikeudellisen vastuun piirteitä joissakin sopimuksen täyttämättä jättämisen tai puutteellisen täyttämisen tapauksissa tai tapauksissa, joissa sopimukseen sisältyy yleisen järjestyksen vastaisia ehtoja).

2.1.4. Komissiota tulisi kannustaa luomaan yhtenäinen oikeus, jota voidaan soveltaa kaikentyyppisiin sopimuksiin ja kaikkiin sopimuspuoliin, myös lopullisiin kuluttajiin. Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon asianomaisten maiden nykyinen tilanne, ehdokasvaltiot mukaan luettuina. Euroopan sopimusoikeus olisi täysin perusteltu väline rajatylittävien sopimusten sääntelyyn.

2.1.5. Kun otetaan huomioon, että yhteisön sisäiseen ja yhteisön ulkoiseen kauppaan sovelletaan pitkälle yhteisiä sopimusoikeudellisia sääntöjä ja periaatteita ja että lukuisat yritykset toimivat näillä kahdella alalla, saattaisi olla syytä pyrkiä samalla täydentämään yleismaailmallista oikeutta ja olemassa olevaa yhteisön oikeutta, jotka ovat tämän lähestymistavan perusta. Myös kansainvälisten sopimusten osapuolten laajasti soveltamat käytänteet ja vakiosopimukset tulisi ottaa huomioon.

2.2. *Jo olemassa olevat Euroopan sopimusoikeuden osat*

2.2.1. Komitea korostaa, että yksityisoikeuden alalla on jo merkittävä yhteisön säännöstö, jossa pyritään yhdenmukaistamaan tapauskohtaisesti jäsenvaltioiden sopimusoikeudelliset säännöt joko suoraan tai välillisesti. Yhteisön säännöstöön kuuluvat säädökset luetellaan tiedonannossa olevassa liitteessä I, ja liitteessä III selvitetään säännöstön ja sitovien kansainvälisten sopimusoikeudellisten säädösten rakennetta.

2.2.1.1. Voidaan pohtia, onko yhteisöllä toimivaltaa luoda yhteisön sopimusoikeutta (kun termi ymmärretään laajassa merkityksessä, jolloin se käsittää kuluttaja-asiat, kauppaoikeudelliset sopimukset sekä velvoiteoikeuden ja siihen perustuvan vastuun). Yhteisön velvollisuudet kuluttajien suojelemisessa ja sen toimivaltuudet yhtenäismarkkinoiden toteuttamiseksi antavat sille epäilemättä vakaan perustan tehdä rajatylittäviä sopimuksia koskevia aloitteita.

2.2.2. Euroopan kuluttajaoikeus on erityisen kehittynyttä tavaroita ja palveluja koskevien sopimusten osalta. Se on hyvin kattavaa ulottuen usein tarjouksesta yksityisoikeudelliseen sopimusperusteiseen vastuuseen. Myyjän ilmoitusvelvollisuus (merkinnät, tiedot) ja tuotevastuu on määritelty täsmällisesti ja yksityiskohtaisesti. Kuluttajansuojasta on nykyään runsaasti normistoa, vaikka tietyillä aloilla on vielä puutteita (esimerkkeinä kulutusluotot ja asuntolainat).

2.2.3. Ammatinharjoittajien välisten sopimussuhteiden joitakin erityistilanteita säännellään useissa valtiotason säädöksissä sekä yhteisön oikeudessa heikomman sopimuspuolen tai "voimakkaammasta" sopimusosapuolesta taloudellisesti riippuvan osapuolen suojelun näkökulmasta. Näissä tapauksissa, kuten kuluttajansuojassakin, tulee taata tehokas suojelu heikommassa asemassa olevana pidettävälle sopimuspuolelle. Näin voidaan varmistaa sopimuspuolten välinen yhdenvertaisuus. Se on sopimusvapauden käyttämisen välttämätön edellytys, ja sopimusvapaus puolestaan on vapaiden talouksien sopimusoikeuden universaali periaate.

2.3. *Lainsäädännön laatimisen ongelmia*

2.3.1. Lainsäädännön laatimisen ongelmat ovat yleisiä sekä yhteisön että valtioiden lainsäädännössä. Säädökset voivat olla poliittisen konsensuksen tuotetta, lukuisat muutosehdotukset voivat vähentää niiden alkuperäistä ytimekkyyttä eikä niiden sanamuoto ole aina riittävän selvä ja täsmällinen.

2.3.2. Yhteisön tasolla saavutettavat tavoitteet määritetään direktiiveissä, jotka jättävät ominaisluonteensa vuoksi paljon tilaa kansallisille oikeudellisille käsitteille, joilla on joskus eri oikeusjärjestelmissä eri sisältöjä. Säädöstekstejä käännetään useista kielistä ja useille kielille, joista jokainen edustaa omaa oikeudellista kulttuuriaan. Kompromissien vuoksi käytetään joskus epätäsmällisiä ilmaisuja, ja niitä voidaan tulkita vaihtelevasti valtioiden sisäisessä oikeudessa. Tämä saattaa heikentää tavoiteltua yhdenmukaistamista.

2.3.3. Valtaosa yhteisön säädöksistä on alakohtaisia, mikä saattaa heikentää kunkin valtion sisäisen oikeuden tasapainoa, mikäli yhteisön oikeuden voimaan saattamisen kautta tehdyt muutokset aiheuttavat huonosti koordinoitujen alakohtaisten sääntöjen päällekkäisyyttä jollakin oikeuden alalla. Valtion sisäisten säädösten laatimisessa voi myös olla samankaltaisia ongelmia kuin yhteisön oikeudessa (muutokset, kompromissit sekä epätäsmälliset muotoilut, jotka jätetään lukijoiden ymmärryksen ja tuomarin tulkinnan tai arvioiden varaan).

2.3.4. Tällä tavoin välttämättömään johdonmukaisuuteen pyrkiminen jätetään yliopistojen professorien kommenttien ja opetustyön tai johtavien oikeusperiaatteiden kokoelmien varaan; tällaisia oikeusperiaatteita ovat esimerkiksi UNIDROIT:n ja tilapäisten toimikuntien laatimat periaatteet. Ennen kaikkea johdonmukaisuuden tavoittelu jää kuitenkin käytännössä oikeuskäytännön tehtäväksi. Se voi mahdollisesti saada virikkeitä oikeusteoreettisista esityksistä.

2.3.5. Kun jotakin alaa koskevia sääntöjä on kertynyt tietty määrä, olisi toivottavaa, että parlamentaaristen instituutioiden lainvalmisteluelimet selvittäisivät tietyn alan tai asiakokonaisuuden johdonmukaisuutta muun muassa ryhmittelyn ja kodifioinnin tai yksinkertaistamisen mahdollistamiseksi sekä kansainvälisen, yhteisön tai valtiotason sääntöjen sopusointuun saattamiseksi. Niiden tulisi myös pyrkiä laatimaan selviä säädöksiä, jotta oikeus olisi tosiasiallisesti kansalaisten saatavilla. Kansalaisia sitovasta säännöstä "nemo censetur ..." (jokaisen oletetaan tuntevan lain) on tullut todellista oikeudellista fiktiota säädöstekstien runsauden vuoksi: joka vuosi julkaistaan kymmeniä tuhansia sivuja tekstiä eri virallisissa lehdissä. Nämä tekstit voivat myös olla aiempien tekstien lukuisia muutoksia, jolloin pitäisi pikemminkin julkaista uusi, konsolidoitu toisinto. Näin uusi sovellettava oikeus olisi ymmärrettävämpää. Komitea on esittänyt jo useaan otteeseen, että tekstejä on yksinkertaistettava lainsäädännön käyttäjien edun vuoksi ([1]).

2.3.6. Myös suositukset ja vastavuoroinen tiedottaminen hyvistä käytänteistä voisivat tuoda parannuksia säädöstekstien laatimiseen.

2.3.7. Sopimusoikeudessa vastuu sopimusehtojen muotoilun selvyydestä tai epäselvyydestä kuuluu sopimuspuolille ainakin muiden kuin pakottavien ehtojen osalta ja vakiosopimuksissa ainakin yhdelle sopimuspuolelle. Kohtuuttomia ehtoja koskevalla direktiivillä ([2]) lopetettiin tietyt kyseenalaiset käytänteet erityisesti vakiosopimusten yhteydessä. Vakiosopimukset on valitettavasti joskus muotoiltu siten, että toisen osapuolen on vaikea ymmärtää niitä, tai tietyt tärkeät ehdot on painettu pienillä kirjasimilla, minkä vuoksi tarvitaan muotoa ja sisältöä koskevia erityisvaatimuksia heikomman osapuolen suojelemiseksi.

2.4. *Eri välineiden ja eri toimielinten välisiä yhteneväisyyksiä ja eroja*

Esitettävät huomiot tarjoavat täydentäviä keinoja teoreettisten pohdintojen ja käytännön toiminnan avuksi tiettyjen oikeudellisten vaikeuksien voittamiseksi. Näitä keinoja tulisi kehittää nykyistä yhtenäisemmin esimerkiksi silloin, kun komissio ilmoittaa julkaisevansa valkoisen tai vihreän kirjan tai kun myöhemmin aiotaan tehdä lakiesitys.

a) Yhtenäistäminen

– perussopimukset (yhtenäistämismääräykset: yhteisön toimivaltaan kuuluvat asiat)

– asetukset

– päätökset

– EY:n tuomioistuin (tuomiot ja vastaukset ennakkoratkaisupyyntöihin)

– vakiosopimukset ja -ehdot.

([1]) EYVL C 48, 21.2.2002; EYVL C 125, 27.5.2002; CES 634/2002 fin.

([2]) EYVL C 166, 20.4.2001.

b) Yhdenmukaistaminen

– perussopimukset (yhdenmukaistamismääräykset: asiat, jotka kuuluvat jaettuun toimivaltaan, ja pääasiassa hallitusten välisiin neuvotteluihin tai jäsenvaltioille kuuluvat pilarit tai alat)

– sopimusoikeuteen suoranaisesti tai välillisesti liittyvät direktiivit (esimerkiksi direktiivit tuotevastuusta tai sopimusten kohtuuttomista ehdoista)

– suositukset, päätöslauselmat

– maan ulkopuolelta tulevien oikeudellisten käsitteiden siirtäminen sisäiseen oikeuteen (horisontaaliset siirrot), jolloin on vaarana siirron puutteellisuus tai huonosti ymmärretyt käsitteet, jotka on vain kopioitu valtion oikeusjärjestelmään ottamatta niitä todella osaksi sitä

– kansainväliset yleissopimukset (vertikaaliset siirrot)

– kansainväliset tai alueelliset yhdenmukaistamisehdotukset: UNIDROIT ja Euroopan sopimusoikeutta käsittelevä toimikunta; ne tarjoavat sopimuspuolille sekä tuomareille ja välimiehille yhdenmukaisen viitesäännöstön

– kansainvälisten tuomioistuinten oikeuskäytäntö (vain harvat ratkaisut ovat merkityksellisiä yksityisoikeuden kannalta, sillä kyseinen oikeuskäytäntö koskee pääasiassa valtioiden välistä oikeutta) ja eurooppalaisten tuomioistuinten oikeuskäytäntö (EY:n ensimmäisen asteen tuomioistuin, EY:n tuomioistuin, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin)

– oikeustiede, lakimiesten eurooppalaiset kollokviot, oikeustieteen ja kaupan alan ammattilaisten jatko- ja täydennyskoulutus

– kansainväliset välitysmenettelyt (kansainvälisen kauppakamarin hakemisto annetuista välitystuomioista, asiantuntijoiden yksityistoimistot), ongelmana on välitystuomioiden sovellusala ja tiedon saaminen niistä, koska niitä ei julkaista (ne voidaan myös säilyttää salaisina osapuolten pyynnöstä) eikä käsitellä oikeustieteessä

– ”pehmeä lainsäädäntö” (kansainvälisten organisaatioiden valvontaelinten oikeuskäytäntö, oppaat, ammatillisten tai kansainvälisten ja alueellisten hallitustenvälisten instituutioiden periaatekokoelmat, joilla on vaikutusta sopimusten sisältöön, riitojenratkaisumenettelyt jne.).

c) Erot

– Perussopimukset: toimivalta rajattu tietyillä erityisaloilla (kilpailuoikeus, kuluttaja-asiat)

– oikeudellinen moniarvoisuus (historiallinen, kulttuurinen) sekä kansallisten oikeudellisten käsitteiden ja sopimusoikeudellisten käsitteiden moninaisuus, kansainvälisen yksityisoikeuden erot

– oikeustoimien moninaisuuden lisääntyminen erityisesti sopimusoikeudessa (tavaroiden ja aineettomien palvelujen myynti Internetin kautta, sähköinen allekirjoitus, jaettu omistusoikeus, factoring-sopimukset jne.)

– tuomareiden koulutus ja työhönotto, opetussuunnitelmien ja kokemusten moninaisuus sekä toimivaltaisen oikeuspaikan vaihtelevuus tapaustyypin mukaan (rikostuomioistuin, siviilituomioistuin, markkinatuomioistuin, joissakin maissa jopa hallintotuomioistuin julkisia hankintoja koskeviin sopimuksiin liittyvissä oikeusjutuissa)

– yliopisto-opetus: muiden järjestelmien tuntemus, oikeusvertailun sekä kansainvälisen ja eurooppalaisen yksityisoikeuden asema opetussuunnitelmien yhteisessä perusosassa; tämä näkökulma on ratkaiseva yhtenäistämisen edistämisessä – tai sen haittaamisessa, mikäli tällainen opetus puuttuu tai on heikkotasoista

– yhteisön säädöstekstien laatiminen: tekstien tulee olla laadukkaita ja selviä kaikilla kielillä huolimatta vaikeuksista ottaa huomioon käytettyjen termien ymmärtäminen eri tavoin sekä niiden kattamien ilmiöiden erilaisuus eri jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä. On olemassa vaara, että säädöksiä tulkitaan eri tavoin saatettaessa niitä voimaan ja sovellettaessa niitä tuomioistuimissa. EY:n tuomioistuimen tulee siis ottaa määrätietoinen rooli tulkinnassa ja yhtenäistämisessä, mutta sen toimintaa saattaa edeltää oikeudellisen epätietoisuuden tai epävarmuuden aika

– sisäisen oikeuden tekstien laatiminen; etenkin saatettaessa direktiivejä voimaan sisäinen oikeus voi muuttua erilaiseksi kuin yhteisön lainsäätäjän alkuperäinen tarkoitus on ollut. Voimaan saattaminen saattaa rikkoa sisäisen oikeuden tietyn oikeudenalan eheyden, kun johdettu oikeus muuttaa sitä osittain. Se saattaa jopa synnyttää kahtiajaon tai erisuuntaisia ratkaisuja, mikäli jäsenvaltion lainsäätäjällä on rajoittava asenne voimaan saattamiseen eikä se ota huomioon oikeudellisen tasapainon tarvetta direktiivien voimaan saattamisella muutettujen sisäisten säädösten sekä muuttamattomina säilyneiden säädösten välillä. Sisäinen oikeus voi siten muuttua monimutkaisemmaksi ja epäyhtenäisemmäksi.

2.5. Komitea on huolissaan säädöstekstien jatkuvasti kiihtyvästä inflaatiosta ja niiden joskus tarpeettomasta monimutkaisuudesta, jotka huolestuttavat lakimiehiä, yrityksiä, joille sää-

dösmäärän paisuminen voi aiheuttaa merkittäviä kustannuksia, sekä kansalaisia, jotka tuntevat puutteellisesti voimassa olevan lainsäädännön.

2.6. Sopimusoikeuden yksityiskohtaisen sääntelyn kehittämisellä ennen kaikkea kuluttaja-asioissa ja työoikeudellisissa kysymyksissä pyritään takaamaan osapuolten yhdenvertaisuuden periaatteen noudattaminen. Samalla täydennetään yleistä järjestystä koskevia sääntöjä, jotka ovat yleisiä sopimuksissa ja melko samankaltaisia jäsenvaltioissa. Tätä tulkintaa voidaan soveltaa myös muuntyyppisiin sopimuksiin, joissa yksi sopimuspuoli on toista ("voimakkaampaa" sopimuspuolta) heikommassa asemassa tai alisteisessa asemassa tähän, esimerkiksi alihankintasopimuksissa, franchising-sopimuksissa tai yksinmyyntisopimuksissa.

2.7. Yhdenvertaisuusperiaate on yksi primaarioikeuden keskeisistä periaatteista; sen perusteella on annettu useita syrjinnän vastaisia säädöksiä ja sillä on suuri merkitys Euroopan sopimusoikeuden asteittaisessa muotoilemisessa. Periaate esiintyy kaikessa johdetussa oikeudessa, ja se voi olla lisäperuste yhteisön lainsäädäntöaloitteen tekemiseen.

2.8. Kaikissa Euroopan kuluttajaoikeuden säädösteksteissä katsotaan täysin perustellusti, että kuluttajat ovat myyjiin nähden alisteisessa asemassa – myyjäthän ovat "voimakkaampia" sopimuspuolia – minkä vuoksi heitä tulee suojella asianmukaisesti.

3. **Pohdittavia kysymyksiä sekä suosituksia**

3.1. Globalisaation vuoksi kehitetään nykyisin "pehmeää lainsäädäntöä" sekä pääsiassa yksityisten riitojen ratkaisumenettelyjä ennen kaikkea yritysten välisiä riitoja varten, mutta kansainvälisten taloudellisten sopimusten osalta joskus myös yritysten ja valtioiden välisiä riitoja varten. Vuonna 1980 Wienissä tehty yleissopimus kansainvälistä tavaran kauppaa koskevista sopimuksista (CISG-sopimus) tarjoaa täydentävät puitteet "sopimuspuolten tahdon" (käytännössä markkinavoimien) hallitsemassa oikeudellisessa tilanteessa.

3.2. Sopimuspuolilla, jotka ovat ottaneet itselleen lainlaatijan tehtäviä, on myös, tietysti sopimusten suhteellisten vaikutusten rajoissa, mahdollisuus valita tuomari (yleensä tuomiovaltaan verrattavaa valtaa käyttävä välimies, jolla on oikeus tehdä sitova ratkaisu, ja harvemmin valtiollisen oikeusjärjestelmän tuomari, joka voi antaa täytäntöönpanokelpoisen, mahdollisesti seuraamuksiin johtavan ratkaisun). Nämä suuntaukset, joita kansainvälinen kauppakamari pitkälti ohjailee vapaaehtoisuuteen perustuvin keinoin, koskevat ennen kaikkea kansainvälisiä yrityksiä, ja ne liittyvät uuteen kansainväliseen työnjakoon ja kaupan lisääntymiseen. Tosin ne koskevat myös yhä useammin tiettyjen talouden alojen keskisuuria yrityksiä (kansainvälinen rahoitus, uuteen teknologiaan liittyvät palvelut, kansainvälinen välitystoiminta, kansainvälinen konsulttitoiminta jne.).

3.3. Tietyn maan moraaliset ja yhteiskunnalliset arvot ovat menettäneet asemansa sen viitesäännöstössä ja täydentävässä oikeudessa. Ne tekevät helposti sopimusten täytäntöönpanossa tilaa vilpittömän mielen ja yhteistyön periaatteille, jotka koskevat vain sopimuspuolia nykyisin korostetusta yksilöllisyyden ja riippumattomuuden näkökulmasta. Nämä periaatteet ovat edellä mainittuja arvoja yleismaailmallisempia mutta vähemmän sidoksissa tiettyyn kulttuuriin tai yhteisöön. Euroopan sopimusoikeutta käsittelevän tilapäisen toimikunnan muotoilemat eurooppalaiset sopimusoikeudelliset periaatteet eivät perustu eurooppalaiseen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen yleiseen järjestykseen, vaikkakin sellainen on olemassa. Niillä ei ole juuria suvereenissa oikeusjärjestyksessä, jollainen on olemassa Euroopan tasolla vain rajoitetusti.

3.3.1. Tulevassa Euroopan sopimusoikeudessa tulisi pyrkiä välttämään nämä kompastuskivet ja ottaa askel eteenpäin. Tässä yhteydessä tulee kuitenkin noudattaa tiiviisti kaikkien jäsenvaltioiden yhteisiä yksityisoikeudellisia oikeusperiaatteita, eurooppalaista yhteiskunnallis-taloudellista yleistä järjestystä ja eurooppalaista sosiaalimallia sekä vedota jäsenvaltioiden tuomareihin, sillä näillä tulisi Euroopan sopimusoikeuden perusteella olla toimivalta valvoa sopimuksia ja ratkaista riitoja.

3.4. Pk-yritykset ja pk-teollisuuslaitokset tuntevat yhä paremmin vakioasiakirjat sekä kansainvälisen kauppaoikeuden, ja niiden käyttö lisääntyy pk-yritysten ja pk-teollisuuslaitosten rajatylittävässä toiminnassa. Ei ole syytä puuttua näihin suhteisiin ilman pakottavaa syytä, paitsi mahdollisten väärinkäytösten estämiseksi, eikä luoda liikaa vain yhteisölle ominaisia menettelyjä, sillä ne voisivat muodostaa esteen eurooppalaisten yritysten ja yhteisön ulkopuolisten maiden yritysten välisissä taloudellisissa suhteissa.

3.5. Komitea pitää yhdenmukaisen ja yleisen Euroopan sopimusoikeuden kehittämistä esimerkiksi asetuksen muodossa hyvänä ratkaisuna erojen välttämiseksi. Se saattaisi edellyttää täydentäviä määräaikoja ja selvityksiä, mutta sen tulisi tukeutua aiemmin mainittujen toimikuntien ja instituutioiden jo tekemään työhön sekä voimassa oleviin kansainvälisiin sääntöihin ja käytänteisiin.

3.6. Ensimmäisessä vaiheessa, keskipitkällä aikavälillä, sopimuspuolet voisivat halutessaan valita Euroopan sopimusoikeuden sopimuksensa tulkinnassa käytettäväksi säännöstöksi. Toisessa vaiheessa, pitkällä aikavälillä, arvioinnin ja mahdollisten muutosten jälkeen Euroopan sopimusoikeudesta tulisi yhteistä oikeutta, mutta sopimuspuolet voisivat kuitenkin sopimusvapauden periaatteen säilyttämiseksi valita jonkin toisen säännöstön.

3.7. Euroopan sopimusoikeuden tulisi kattaa sopimuksen tekoa edeltävä vaihe, sopimuksen laatiminen, sopimuksen pätevyyttä koskevat ehdot, velvoitteiden täyttäminen tai täyttämättä jättäminen, maksutavat jne. Sopimusoikeus toimisi sopimusoikeudellisiin kysymyksiin liittyvien, myöhemmin tehtävien lainsäädäntöaloitteiden viitesäännöstönä. Sen olemassaolo voisi oikeusvarmuuden parantamisen lisäksi vähentää tiettyjä transaktiokuluja.

3.8. Tiettyjä sopimustyyppejä tai kuluttajansuojaa koskevat erityiset tai yksityiskohtaiset määräykset olisivat kaikkiin sopimuksiin sovellettavien oikeusperiaatteiden ja sääntöjen perusta, ja ne tulisi sisällyttää Euroopan sopimusoikeusluonnokseen.

3.9. Kansallisen tuomioistuimen tulisi siis ratkaista riidat uuden Euroopan sopimusoikeuden perusteella, mikäli sopimuspuolet ovat sen valinneet sopimuksessaan.

3.10. Mikroyrityksiltä ja käsityöläisyrityksiltä ja niistä aivan erityisesti sellaisilta, jotka toimivat miltei yksinomaan paikallisilla tai alueellisilla markkinoilla, puuttuu taloudellisia mahdollisuuksia ja erityisosaamista, kun niiden täytyy tehdä satunnaisesti rajatylittäviä sopimuksia. Euroopan sopimusoikeus tarjoaisi niille aiempaa paremman oikeusvarmuuden niiden taloudellisissa suhteissa yhtenäismarkkinoilla.

3.11. Euroopan sopimusoikeuden valitseminen kansallisen oikeuden sijasta toisi kuluttajille tärkeitä oikeusturvatakeita rajatylittävissä erityistoimissa, joihin heidän kansallista oikeuttaan ei välttämättä voitaisi soveltaa.

3.12. Komitea kannattaa varauksetta komission lähestymistapaa siltä osin kuin se haluaa sulkea sopimusoikeuden ulkopuolelle perhe- ja työoikeuden, jotka liittyvät läheisesti kunkin maan oikeudellisiin perinteisiin, historiaan ja yhteiskunnan sosiaaliseen rakenteeseen. Se katsoo kuitenkin, että rajatylittäviä työsopimuksia ei tulisi jättää kokonaan huomiotta, sillä ne synnyttävät huomattavia ongelmia lain- ja/tai oikeuspaikan valinnassa. Eurooppalaiset työnantaja- ja työntekijäjärjestöt voisivat halutessaan ottaa kantaa kysymykseen ja tehdä sitä koskevia ehdotuksia.

Bryssel, 17. heinäkuuta 2002.

Talous- ja sosiaalikomitean

puheenjohtaja

Göke FRERICHS